

A: When I stand on my head the blood rushes to my head, but when I stand on my feet the blood doesn't rush to my feet. Why is this?

B: It's because your feet aren't empty [3, с. 105].

Своєрідність вищенаведеного прикладу полягає в протиставленні, яке супроводжується зміною додатків у реченні (*on my head – on my feet*), а також використанням спочатку стверджувальної конструкції, а потім – заперечної (*rushes – doesn't rush*). Один із учасників діалогу каже, що, коли стоїть на голові, кров лине до голови, але коли стоїть на ступнях, кров не лине до ступнів. Тут, по-перше, додаток «на голові» змінюється на додаток «на ступнях», а по-друге, з'являється заперечення «лине» – «не лине». Основними за значенням синтаксично означальними словами в цьому прикладі є дієслово *stand* – «стояти» та іменник *blood* – «кров». Експресивності цьому тексту надає відповідь іншого учасника діалогу, який пояснює проблему свого співрозмовника тим, що його ступні (скоріш за все, на відміну від голови) не є порожніми.

Таким чином, можна зробити висновки, що граматичні засоби, включаючи морфологічні та синтаксичні, відіграють особливу роль у досягненні експресивності в стислих текстах. До основних граматичних засобів досягнення експресивності, які зустрілися в наших прикладах, належать використання певних частин мови, а саме: якісних прикметників та прислівників, різних граматичних часів; інверсії, різних синтаксичних структур (типів речення), коротких речень при відповідях на питання, різновидів повторення, еліпсиса, прямої мови, паралельних конструкцій. В подальшому можливо дослідити ці та інші граматичні засоби досягнення експресивності на матеріалі різноманітних видів англомовних стислих текстів.

Бібліографічні посилання

1. **Винокур Т. Г.** Закономерности стилистического использования языковых единиц / Т. Г. Винокур. – 2-е изд., испр. и доп. – М., 2009. – 240 с.
2. **Калашник Н. Г.** Компресія тексту. Алгоритм реферату і анотації. Основи перекладацького реферування // Калашник Н. Г., Гетьман Н. О. Теорія та практика перекладу : навч. посібник. – Запоріжжя, 2004. – С. 103–122.
3. **Почепцов Г. Г.** Язык и юмор / Г. Г. Почепцов. – К. : Вища шк., 1974. – 318 с.
4. **Database of slogans.** – Режим доступу : <http://www.textart.ru/database/slogan/list-advertising-slogans.html>

Надійшла до редколегії 28.04.11

УДК 811.111'37

Д. С. Мельник

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ФРЕЙМОВИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕПТУ «ЄВРОАТОМ»: ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ВЕРБАЛІЗАЦІЇ (на матеріалі англомовних звітів ЄС)

Розглянуто фреймову теорію, на основі якої проведено аналіз концепту «Євратом» на матеріалі англомовних звітів ЄС, виявлено особливості його вербалізації.

Ключові слова: концепт, концептуальний аналіз, теорія фреймів, слот, репрезентант.

Рассмотрена фреймовая теория, на основании которой проведен анализ концепта «Euroatom» на материале англоязычных отчетов ЕС, выявлены особенности его вербализации.

Ключевые слова: концепт, концептуальный анализ, теория фреймов, слот, репрезентант.

The author analyses the theory of frames on the basis of which the investigation of concept “Euroatom” has been conducted on the material of English EU reports. The peculiarities of its verbalization were distinguished.

Keywords: concept, conceptual analysis, the frame theory, slot, representative.

На сучасному етапі розвитку філологічної науки актуальним є когнітивне дослідження мови, метою якого є розуміння того, як здійснюються процеси сприйняття, категоризації і осмислення світу, як відбувається накопичення знань, які системи забезпечують різні види діяльності із інформацією.

Ключовим поняттям когнітивної лінгвістики беззаперечно виступає «концепт». Поняття «концепту» в сучасній лінгвістиці набуло широкого значення за останні десятиліття в працях як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників.

Найбільш повно визначення «концепту» дали відомі російські мовознавці О. С. Кубрякова, В. А. Маслова та Ю. С. Степанов. Так, за О. С. Кубряковою, концепт – це термін, який слугує поясненню одиниць ментальних та психічних ресурсів нашої свідомості і тієї інформаційної структури, яка відображає знання й досвід людини; це оперативна змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи та мови мозку, усієї картини світу, відображеної в людській психіці [6, с. 56]. Відомий дослідник концептів Ю. С. Степанов стверджує, що ми можемо довести свій опис усіх духовних концептів лише до певної межі, за якою знаходиться деяка духовна реальність, яка не описується, а лише переживається [8, с. 13].

Типи концептів досить різні – і за змістом, і за структурою. Однак будь-який концепт, незалежно від типу, має базовий шар. Базовий шар концепту завжди представляє собою певний чуттєвий образ. Цей образ виступає одиницею універсального предметного коду (М. І. Жинкін [3, с. 47], І. Н. Горелов [2, с. 85]), яка кодує даний концепт для мисленнєвих операцій, і тому образ може бути названий кодуємим.

І. А. Стернін виокремлює три типи концептів: однорівневі, багаторівневі та сегментні. Однорівневі концепти включають тільки чуттєве ядро, фактично – один базовий шар. Багаторівневі концепти включають декілька когнітивних шарів, які розрізняються за рівнем абстракції, що відображається ними, і послідовно нашаровуються на базовий шар. Сегментні концепти представляють собою базовий чуттєвий шар, який оточений декількома сегментами, рівноправними за ступенем абстракції [9, с. 122]. Змістовні шари концепту можуть бути виявлені через аналіз мовних засобів його репрезентації [1, с. 34].

Метою нашої статті є визначення особливостей вербалізації концепту EUROATOM у звітах Європейського Союзу. Ключовими завданнями є виокремлення рівнів реалізації даного концепту та здійснення фреймового аналізу його.

При аналізі концепту в рамках когнітивної лінгвістики послідовність дій може бути такою: виявити концепт дослідження, виявити ключові слова-репрезентанти даного концепту в мові, проаналізувати детально семантику ключового слова, яким іменується концепт. У своїй роботі ми будемо спиратися на теорію фреймового аналізу Чарльза Філмора. Ця теорія базується на ієрархічно організованій системі мовних виборів, яка узгоджується із зоровими, а також іншими видами внутрішніх розумових образів. Фрейм, у свою чергу, складається із понятійних конститuentів, які зберігають інформацію, зміст якої відображається в назві слоту [11, с. 55]. Фрейм – це багатоконпонентний концепт,

який представляє собою сукупність стандартних знань про предмет, явище або ситуацію. Він є узагальненою моделлю організації культурно зумовленого знання навколо певного концепту і формується стереотипами знань. Його можна також представити як «пучок» прогнозованих валентних зв'язків – слотів, або «векторів направлених асоціацій» [5, с. 86]. Слоти відповідають різним аспектам або параметрам, які виокремлюються на основі досвіду взаємодії людини з об'єктами даного типу [6]. Фрейм є відкритою структурою, яка може розширяти свої межі за рахунок надходження нової інформації [9, с. 73].

Важливу роль у дослідженні концептів відіграє фреймовий аналіз, оскільки кожна мовна структура співвідноситься, як правило, хоча б з одним фреймом. Фреймовий аналіз найбільш адекватний для слів з пропозиціональним типом значення, який передбачає наявність будь-якої ситуації. На теперішній час існує декілька підходів до фреймового аналізу, які передбачають певні прийоми (елімінавання, модифікацію слотів і т. д.) [9, с. 75].

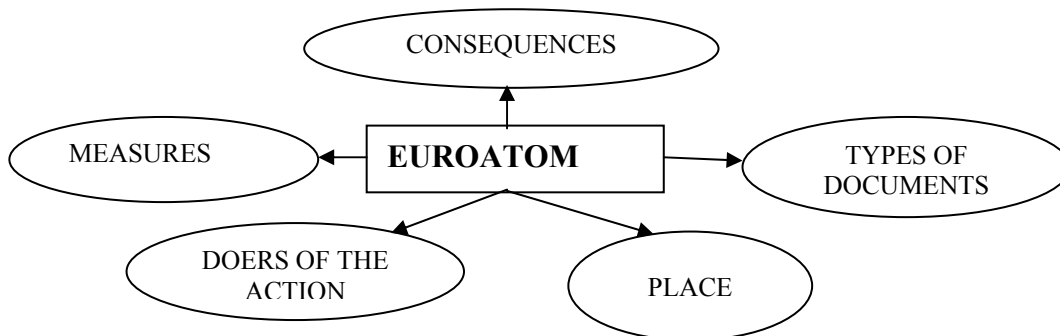
Когнітивному аналізу піддаються тексти різних дискурсів, тому вважаємо актуальним освітити один із найбільш значущих типів дискурсу сучасного суспільства – дипломатичний дискурс, який в нашій статті буде досліджений на матеріалі звітів ЄС.

В. В. Калюжна розподіляє документи міжнародних організацій за функцією й способом формування на текстові та цифрові. Текстові, в свою чергу, поділяються на інформативні, регламентуючі, підсумкові, резюмуючі. Важливо зазначити, що до інформативних документів дослідниця відносить меморандуми, записки, повідомлення, заяви, доповіді, огляди, робочі документи сесій і звіти [4, с. 6].

Звіт – це документ, метою якого є висвітлити певні питання або положення, який має узагальнюючий та заключний характер; вміщує дані про прибутки, витрати, результати діяльності організації. Звіти Європейського Союзу описують діяльність Європейського Союзу в різних сферах життя, зокрема політичній, фінансовій, правовій, соціальній, а також відбивають підсумки минулої діяльності відповідних комітетів. Таким чином, звіти Європейського Союзу концептуально вербалізують стан, шлях та перспективи розвитку Європейського Союзу в тих чи інших ключових сферах розвитку життя.

Об'єктом дослідження стали 4 звіти з впровадження статті 37 Угоди про Євроатом (1983, 1984, 1985, 1986) загальним об'ємом 228 сторінок.

Виходячи із семантичного наповнення концепту **EUROATOM**, у ході аналізу ми виділили наступні 5 слотів: «**PLACE**», «**CONSEQUENCES**», «**DOERS OF THE ACTION**», «**MEASURES**», «**TYPES OF DOCUMENTS**». Схематично їх можна представити так:

Кожен з них може бути уточнений з урахуванням того, яка додаткова фактична інформація специфікує семантику даного концепту. Виходячи з того, що місцем утворення радіоактивного бруду є заводи Європи, можна виділити слот

PLACE, в рамках якого виокремлюється група лексем, що позначають предмети, на яких утворюється радіоактивний бруд: *plant – завод (nuclear power station, nuclear fuel reprocessing plants)* і *reactor – реактор (pressured water reactor, boiling water reactor, fast breeder reactor, pressurized water reactor, boiling water reactor, advanced gas-cooled reactor)*. Наведені словосполучення представлені здебільшого моделлю «прикметник + іменник + іменник» (6 одиниць), меншою мірою – моделлю «прикметник + прикметник + іменник». Незалежно від способу утворення цих словосполучень, вони, як правило, функціонують у контекстах, присвячених технічним характеристикам заводів і реакторів. Таким чином, слот **PLACE** утворюється двома підслотами: «Завод» й «Типи реакторів».

Слот **CONSEQUENCES** теж репрезентований багаторівнево і розкладається на декілька складових: **substances, process, impact, emergency situation**. Ці складові є взаємозалежними, між ними існує причинно-наслідковий зв'язок, представлений схемою нижче: утворені речовини ведуть до незворотних хімічних процесів, які, в свою чергу, мають вплив на навколишнє середовище і у випадку надлишку викликають надзвичайну ситуацію.

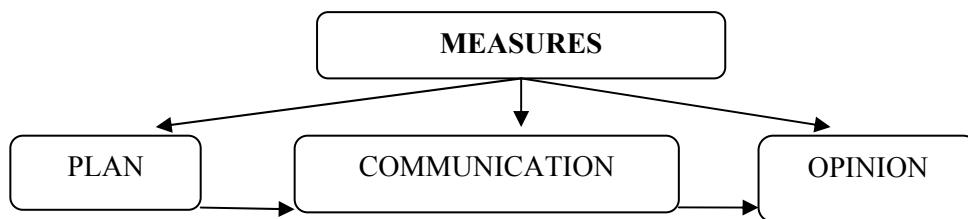
Слот **SUBSTANCES** реалізують такі лексичні одиниці, як *radioactive waste, radioactive substances, low active waste*. Слот **PROCESS** репрезентований лексемами *releases of radioactive effluent, accidental releases, radioactive contamination, release of radioactive effluents*. Слот **IMPACT** вербалізований лексичною одиницею **IMPACT** із уточнюючими визначеннями: *potential radiological impact, radiological impact*. Опис слоту **CONSEQUENCES** логічно завершується зазначенням підслоту **EMERGENCY SITUATION**, який реалізується лексичною одиницею *accident situations*. Зазначені вище словосполучення описуються схемами «прикметник + іменник», «іменник + прийменник + (прикметник) + іменник». Проаналізувавши фактичний матеріал, зазначаємо, що словосполучення першого типу використовуються для опису сполук і процесів, другого – для уточнення типів викидів.

У свою чергу, слот **DOERS OF THE ACTION** включає найменування осіб за родом діяльності: *national authorities, member state, neighbouring member state, competent national authorities*. Дані приклади демонструють, що у вирішенні проблем атомної енергетики беруть активну участь органи влади і держава, впливу з боку окремих представників не спостерігається.

У звітах спостерігаємо наявність назв великої кількості документів різних типів, що дозволяє виокремити слот «**DOCUMENTS**». Слот **DOCUMENTS** можна розподілити за жанрами: **звіти** (*subsequent report, present report*), **плани** (*disposal plans, a demanding schedule, preliminary communication of plans, definitive communication of plans*), **інструкції** (*technical clarifications, recommendations*), **двосторонні угоди** (*bilateral agreements, bilateral arrangement*). Між впровадженням планів і укладанням угод існує стадія узгодження, яка в текстах звітів має назву *stages of approval*.

У своїй діяльності Євросоюз часто зіштовхується з необхідністю вирішення різних питань, прийняття різних заходів. У процесі обговорення дискусійних моментів пропонуються різні плани, зіштовхуються різні погляди. Лексичні засоби, які беруть участь у висловленні зазначеного, дозволяють виділити слот «**MEASURES**». Отож, слот **MEASURES** репрезентований трьома підслотами **PLAN, COMMUNICATION** і **OPINION**. Лексична одиниця **PLAN** є компонентом словосполучень *to examine a disposal plan, to communicate disposal plans, to submit the plan*. Після того як плани написані, вони проходять детальне обговорення, що дозволяє виокремити ще один репрезентант слоту **MEASURES** – **COMMUNICATION**, який актуалізується в текстах угод словосполученнями *to*

communicate a project, preliminary communication, definitive communication, to lay down the procedure, to ensure communication in due time. Лексична одиниця **OPINION** вживається в словосполученнях *to formulate opinions, to deliver opinion, to publish opinions, to release the opinion, to publish opinions.*

Таким чином, фреймовий аналіз виявлених слотів, які репрезентують концепт «Євроатом», дозволив виявити параметри даного концепту в звітах ЄС, його семантичні ознаки, які формують уявлення про концепт «Євроатом» у рамках англomовних звітів ЄС з впровадження 37 Статті Угоди про Євроатом, а також особливості його вербалізації.

Бібліографічні посилання

1. **Болдырев Н. Н.** Концептуальное пространство когнитивной лингвистики / Н. Н. Болдырев // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2004. – № 1. – Режим доступа : <http://ralk.info/index.php?module=subjects&func=listpages&subid=2>
2. **Горелов И. Н.** Вопросы теории речевой деятельности. Психолингвистические основы искусственного интеллекта / И. Н. Горелов. – Таллин : Валгус, 1987. – 432 с.
3. **Жинкин Н. И.** Речь как проводник информации / Н. И. Жинкин. – М. : Политиздат, 1982. – 250 с.
4. **Калюжная В. В.** Стиль англоязычных документов международных организаций / В. В. Калюжная. – К. : Наукова думка, 1982. – 121 с.
5. **Красных В. В.** Виртуальная реальность или реальная виртуальность? Человек. Сознание. Коммуникация / В. В. Красных. – М. : Диалог-МГУ, 1998. – 350 с.
6. **Краткий словарь когнитивных терминов** / [Кубрякова Е. С., Панкрац Ю. Г., Демьянков В. З., Лузина Л. Г.]. – М. : Изд-во МГУ, 1996. – 245 с.
7. **Маслова В. А.** Введение в когнитивную лингвистику : учеб. пособие / В. А. Маслова. – М. : Флинта, 2004. – 294 с.
8. **Степанов Ю. С.** Константы : Словарь русской культуры / Ю. С. Степанов. – 3-е изд., испр., доп. – М. : Академический проект, 2004. – 991 с.
9. **Стернин И. А.** Методика исследования структуры концепта / И. А. Стернин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: научное издание / под ред. И. А. Стернина. – Воронеж : Воронеж. гос. ун-т, 2001. – 182 с.
10. **Crystal D.** The Encyclopedia of the English Language / D. Crystal. – Lnd. : Cambridge University Press, 2005. – 378 p.
11. **Fillmore Ch.** Frame semantics / Ch. Fillmore // The Linguistic Society of Korea (ed.). Linguistics in the Morning Calm. – Seoul : Hanshin Publishing Co, 1982.
12. **Huntington S.** The Clash of Civilisations and the Remaking of World Order. – New York : Simon&Schuster, 1996.

Надійшла до редколегії 11.02.11